

Watervogeltellingen in Nederland

Nieuwsbrief seizoen 2019/2020, nr 2, oktober 2019

Nederland is bij uitstek een land van wetlands en watervogels. Met watervogeltellingen worden objectieve gegevens verzameld over aantallen, verspreiding en de veranderingen daarin. Het landelijke project vindt plaats in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring en wordt ondersteund door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De landelijke coördinatie wordt verzorgd door Sovon Vogelonderzoek Nederland. De tellingen worden uitgevoerd door een groot aantal waarnemers van vogelwerkgroepen, behorende instanties, provincies en instituten. Er worden maandelijks tellingen uitgevoerd in monitoringgebieden (alle watervogelsoorten, in Rijkswateren en overige Vogelrichtlijnggebieden), pleisterplaatsen (ganzen en zwanen) en in januari de Midwintertelling.

Beste mensen,

Nijmegen, 27 september 2019

Vorig weekend druppelden de eerste Kolganzen binnen hier. Nu druppelen overigens vooral de druppels en dat is helemaal niet verkeerd: de uiterwaarden en andere gebieden zijn kurkdroog, dus die kunnen wel wat water gebruiken. Afijn, Kees geeft een verdere inkijk in de aankomst van alle ganzensoorten. Verder ook weer aandacht voor het jaar van de Wulp in de bijdrage van Romke.

In oktober vindt de telling in de monitoringgebieden en alle ganzen-en zwanengebieden plaats op **12 oktober**. Een week later, op **19 oktober** vindt de steekproeftelling op de Wadden plaats (hoogwater om 13:40u, verhoging is 103cm). In datzelfde weekend staat ook de slaapplaatstelling van Grote Zilverreiger en Aalscholver op het programma. Tellen kan van 11 tot en met 27 oktober, de voorkeur gaat uit naar 19 oktober.

In dit jaar van de Wulp wil ik jullie nogmaals vragen om alle aanwezige Wulpen (en als het even kan ook Goudplevier en Kieviten) in jullie telgebieden in te tekenen. Dat geldt ook voor de ganzen- en zwanentellers. Voor hen is het dan van belang dat je onder "U telt daarnaast...extra soorten" aangeeft dat je bovenstaande (of andere zoals Grote Zilverreiger) extra soort(en) hebt meegenomen bij de telling. Indien dat niet is aangeven en er toch Wulpen (of een andere soort) zijn ingevoerd weten we anders niet of het een losse, incidentele waarneming betreft of dat alle Wulpen in het hele gebied systematisch zijn geteld. Door deze extra soort toe te voegen weten we dat alle eventueel aanwezige vogels van de soort systematisch zijn meegeteld. Bovendien weten we dan ook dat als niets is ingevuld er een nultelling van de soort is gedaan. Immers, als geen getal is ingevuld bij de verplichte soorten (en dus ook bij de extra soorten die je hebt aangegeven) wordt er een nul

in de database ingevuld. Deze nul geeft zekerheid over de afwezigheid van een soort en die zekerheid is zeer belangrijk voor het berekenen van trends en het bepalen van de verspreiding. Kortom, tel je een extra soort mee (anders dan ganzen en zwanen), geef dat s.v.p. in de kopgegevens aan.

Nog steeds over intekenen gesproken: in deze nieuwsbrief is er ook weer aandacht voor het intekenen in het kader van de beleidsmonitoring voor het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). Vanaf vorig seizoen hebben we jullie gevraagd om alle Kleine Zwanen, Rotganzen, Blauwe Kiekendieven, Ruigpootbuizerds, Goudplevieren (daar zijn ze weer) en Velduilen in te tekenen. Wordt het voor jullie niet wat veel? Misschien, maar in veel gebieden zijn de aantallen relatief laag en kost het weinig moeite om deze extra soorten mee te nemen. Zitten er bijvoorbeeld toch veel Goudplevieren in je ganzen- en zwanengebied? Wees er dan van bewust dat je bijdrage erg belangrijk kan zijn, omdat de soort in het agrarische gebied een heel andere ontwikkeling laat zien (afname) dan bijvoorbeeld in het Waddengebied. Informatie uit het agrarisch gebied is daarom zeer welkom.

Tot slot weer het jaarlijkse verzoek aan de Friese tellers om ook hun ganzengroepen in te tekenen. Dat kan op papier, via de online invoer of direct in het veld met Avimap. Meer info volgt via de Friese nieuwsbrief. In andere provincies kunnen deze natuurlijk ook worden ingetekend, maar dat zal gezien het bovenstaande inmiddels wel duidelijk zijn.

Een fijne telling!

Menno Hornman

Nederland (binnenland):

12 oktober monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling

Nederland binnenland

16 november monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
14 december monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
18 jan. midwinter-, monitoringgeb., ganzen- en zwanentelling
15 februari monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
14 maart monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
18 april monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
9 mei telling Brand- en Rotgans
16 mei selectie van monitoringgebieden
13 juni selectie van monitoringgebieden

NB. Bij voorkeur niet van de teldatum afwijken, echter bij slecht weer of andere overmacht kunnen tellingen nog één dag voor tot twee dagen na de teldatum worden uitgevoerd.

Waddengebied:

19 oktober steekproeftelling, ganzen en zwanen (13.40 - HW 103)

Waddengebied (hoogwater - verhoging)

16 november integrale Waddentelling (11:56 - 109)
14 december (extra) integrale Waddentelling (10:58 - 109)
11 januari integrale Waddentelling (10:10 - 103)
15 februari steekproeftelling, ganzen en zwanen (14:10 - 73)
14 maart steekproeftelling, ganzen en zwanen (13:20 - 83)
11 april steekproeftelling, ganzen en zwanen (14:15 - 91)
9 mei integrale Wadden- en Brand- en Rotganstelling (12:10 - 95)
13 juni steekproeftelling (15:49 - 89)

2019 / 2020

Ganzen en zwanen: afname ganzenbezoek

De septembertelling stond nog vooral in het teken van de bij ons broedende ganzen. De enige noordelijke soort die al opvallend aanwezig was, was de Rotgans, met o.a. 330 op Engelsmanplaat en tientallen in het Deltagebied (inmiddels zijn de aantallen verder toegenomen). Ook werden de eerste Scandinavische Grauwe Ganzen in Noord-Nederland gezien (halsbanden uit Noorwegen). Een groep overvliegende Kleine Rietganzen bij de hoogwatertelling op Schiermonnikoog zou de voorbode van een vroege aankomst kunnen zijn, maar het aantal waarnemingen aan de grond houdt ook twee weken na de telling nog niet over, noch in Fryslân, noch bij de zuiderburen in Vlaanderen. In Noorwegen en Denemarken zijn daarentegen inmiddels tienduizenden vogels gearriveerd. Massale aankomst in Denemarken vanaf 8 september was ruim een week vroeger dan 'normaal' en viel samen met een koude-inval op Spitsbergen (deel van de vogels blijkt volgens zendergegevens direct van Spitsbergen naar Denemarken te vliegen).

Bij ons waren vooral in de periode 19-22 september de nodige trekbewegingen te zien (trektellen.org), o.a. van Kolgans en Rotgans, in mindere mate ook van Toendrarietgans. Op 9 september werden aan de Waddenkust voor het eerst grotere groepen Brandganzen op trek gezien. Maar bij al deze waarnemingen ging het om verhoudingsgewijs kleine aantallen, zeker vergeleken met massale verplaatsingen die in eerdere jaren wel eens in de laatste week van september werden gemeld. Ook het aantal afgelezen kolgans-halsbanden is nog heel beperkt (slechts enkele vogels in Duitsland en Polen). Voor Kolganzen is de situatie in Duitsland niet heel anders dan bij ons; het gaat eerder om groepen tot tientallen vogels dan om honderden of duizenden. Onder de vroeg aangekomen vogels bevinden zich overigens opvallend veel families (soms met 3 of 4 jongen), maar dit is in eerdere jaren ook opgemerkt, en zegt nog weinig over het uiteindelijke broedsucces. Toendrarietganzen zijn in Duitsland in duidelijk grotere aantallen aangekomen dan bij ons. Langs de Elbe in Nedersachsen werd op 22 september zelfs al een concentratie van 7100 vogels gemeld (ornitho.de). Ook van deze soort werden in

Duitsland inmiddels de eerste halsbanden gemeld (op 21 september).

Vroeg was de aankomst in Nederland van de bekende groep overwinterende Dwerpganzen van het Oudeland van Strijen. Op 21 september werden de eerste 23 in het gebied gemeld, wat bijna een week eerder is dan in 2018 en zelfs twee weken eerder dan in 2017. Naar verwachting zal dit aantal in de komende weken snel groeien tot zo'n 40-50 vogels, afgaande op waarnemingen in Zweden in de afgelopen tijd.

Kortom, het beeld is nog verre van eenduidig wat ons bij de komende oktober-telling te wachten staat. Wordt het een vergelijkbaar 'magere' telling als in 2018-2019, of gaan we in de komende weken nog een massale aankomst zien? De komende week lijken de trekomstandigheden niet gunstig (tegenwind), maar rond 5 oktober lijkt daar verandering in te komen. Door de aanhoudende droogte wordt er overigens al volop geoogst, wat in ieder geval lokaal de voedselbeschikbaarheid bij de komende telling zal beïnvloeden. Bij de septembertelling waren bijv. in Oost-Groningen al de nodige bietenpercelen geoogst. En ze werden direct geploegd en bewerkt, zodat er geen oogstresten meer beschikbaar zijn.

Kees Koffijberg

Goose News verschenen

De Engelse collega's van de Wildfowl en Wetlands Trust brachten onlangs weer hun jaarlijkse editie van Goose News uit, met daarin tal van wetenswaardigheden over ganzenpopulaties op de Britse Eilanden, die voor bijv. (Europese) Kolgans en Rotgans natuurlijk overlappen met de situatie bij ons. In het nummer staat o.a. een eerste overzicht van resultaten van leeftijdstellingen van Kolganzen in 2018/19.

https://monitoring.wwt.org.uk/wp-content/uploads/2019/09/GooseNews18_64low.pdf

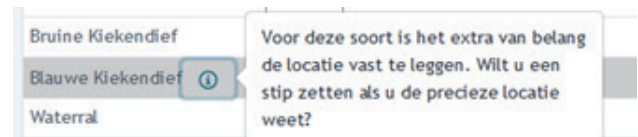
Het intekenen van ANLb-soorten bij watervogel- en ganzen- en zwanentellingen

We willen jullie ook dit seizoen weer vragen om tijdens de reguliere watervogel- of ganzen en zwanentellingen de volgende zes ANLb niet-broedvogelsoorten in te tekenen op de locatie binnen het telgebied waar deze is of zijn aangetroffen:

Blauwe Kiekendief,
Kleine Zwaan,
Rotgans,
Ruigpootbuizerd,
Goudplevier
Velduil.

Belangrijk is ook om aan te geven dát je deze soorten hebt meegeteld: watervogeltellers nemen alle soorten behalve Velduil standaard mee, voor ganzen en zwanentellers zijn het grotendeels extra soorten. Geef daarom voor de betreffende soorten die niet regulier meedoen in de kopgegevens (rechtsboven bij extra soorten) aan dat je deze hebt mee-

geteld (ook als je ze wel meegeteld hebt maar geen vogels hebt gezien). Daarnaast verschijnt er bij de online invoer bij de zes soorten de onderstaande melding (via (i) achter de soort) waarin wordt verzocht deze gelieve in te tekenen:

Wat is ook al weer ANLb

De kern van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) is een leefgebiedenbenadering voor (dier)soorten van internationaal belang, op basis van een collectieve, gebiedsgerichte aanpak van agrarisch natuurbeheer (met meer natuurwinst). Het ANLb ondersteunt het beheer van natuurgebieden en verbindt de natuurgebieden met elkaar. Daarnaast zijn er veel soorten die hun leefgebied in het

agrarisch gebied hebben. Via het ANLb worden de leefgebieden voor deze soorten in stand gehouden.

Resultaten seizoen 2016/17-2018/19

Vorig seizoen hebben jullie voor het eerst de nieuwe set soorten, de bovenstaande zes, ingetekend. Tabel 5.1 geeft een overzicht van het aantal vogels (van die nieuwe set soorten) dat via het Meetnet Watervogels is ingetekend in de telseizoenen 2016/2017 t/m 2018/2019. Het gemiddelde aandeel dat is ingetekend steeg naar 37,5% in 2018/2019. Dat is een mooi percentage, zeker omdat tot 2017/18 nog deels op een ander lijstje werd gestuurd. Dat ook toen al sprake was van een toename zal ongetwijfeld geholpen zijn door de introductie van zowel Avimap en de vernieuwde online invoer die het veel gemakkelijker maakt om stippen te zetten. Het valt op dat Kleine Zwaan en Rotgans een beetje achterblijven bij de rest. Dus ganzen- en zwanentellers, grijp je kans en teken ze in!

Menno Hornman

Tabel 1. Overzicht van het aandeel ingetekende vogels per ANLb-niet-broedvogelsoort via het Meetnet Watervogels in de telseizoenen 2016/2017 t/m 2018/2019.

	2016/17	2017/18	2018/19
Kleine Zwaan	18,2%	45,3%	32,6%
Rotgans	13,0%	24,6%	30,7%
Blauwe Kiekendief	12,6%	36,2%	55,2%
Ruigpootbuizerd	11,6%	34,1%	49,1%
Goudplevier	12,6%	31,8%	44,3%
Velduil	9,6%	35,0%	60,2%
totaal	13,0%	27,9%	37,5%

Slaapplaatsen: Tegengestelde trends bij twee sterns

Ons land is van belang voor doortrekkende Lachsterns en Reuzensterns uit noordoostelijker gebieden. Beide soorten blijven in de nazomer enige tijd bij ons hangen. De aantallen worden dan gevolgd met simultane tellingen op slaapplaatsen. Terwijl de Lachstern steeds zeldzamer wordt, neemt de Reuzenstern juist toe.

Neufelderkoog

De afgelopen eeuw is de Noordwest-Europese broedpopulatie Lachsterns gereduceerd tot één kolonie van enkele tientallen broedparen bij het Duitse Waddendorpje Neufelderkoog in de Elbemonding. Ringaflezingen tonen aan dat deze vogels voor een groot deel via Noord-Nederland op weg gaan naar hun Afrikaanse overwinteringsgebieden. Ze verblijven hoofdzakelijk in de Kop van Noord-Holland en in Groningen.

Simultaantellingen

In de zomer van 2019 zijn de aantallen Lachsterns vastgesteld tijdens drie simultaantellingen. Het hoogste aantal was 23 exemplaren op 3 augustus, waarvan 21 op Balgzand (NH) en twee bij de Dollard (Gr). Waarschijnlijk zijn er op de laatste locatie vogels gemist, althans: als de Lachsterns die in augustus rond de zandwinplassen in het zuiden van de provincie Groningen foerageerden in de Dollard sloepen. Dat waren er namelijk heel wat meer dan het getelde tweetal. Het zou in de Dollard wenselijk zijn om met meer mensen te tellen, voor het geval de vogels over een breed front op de slaapplaats aankomen. Intrigerend is een waarneming op 19 juli (buiten de simultaantellingen om) van een invallende groep van 19 Lachsterns in de Dollard. Mogelijk zijn deze vogels later verkast naar Balgzand.

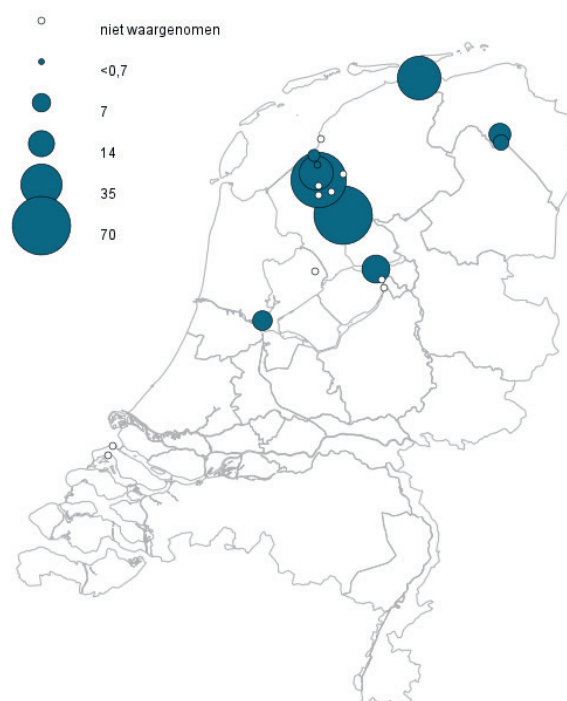
Ooit nog 400

Het totale aantal Lachsterns op de Nederlandse slaapplaatsen fluctueerde de laatste tien jaar tussen 17 en 31 exemplaren. Dit is een minimum, gezien de telperikelen in de Dollard. Hoe dan ook staan de aantallen in schril contrast met die van vóór 1950, toen er wel eens 400 Lachsterns alleen al op Balgzand werden geteld. Deze zullen vooral uit Denemarken afkomstig geweest zijn, waar destijds enkele

honderden paren nestelden. De soort is daar in 2015 uitgestorven.

Reuzenstern minder zeldzaam

Reuzensterns afkomstig uit het Oostzeegebied bezoeken in de nazomer slaapplaatsen rond de Friese IJsselmeerkust, in de IJsseldelta, het Zuidlaarder- en Lauwersmeergebied. Ze slapen bij voorkeur bij eilandjes, in water dat niet hoger komt dan de enkels. Fluctuerende waterniveaus kunnen slaapplaatsen nogal eens doen verschuiven, en dit was ook in de droge zomer van 2019 het geval. Rijkswaterstaat hield

© Sovon Vogelonderzoek Nederland
gemaakt op 13-09-2019 15:55:20

Getelde maxima van Reuzensterns op alle bekende slaapplaatsen in augustus 2019.

het waterpeil in het IJsselmeer vrij hoog en slechts enkele slaappleaatsen waren goed bezet. Toch was de zomer van 2019 een prima seizoen voor de soort.

Getelde maxima van Reuzensterns op alle bekende slaappleaatsen in augustus 2019.

Reuzensterns waren tot pakweg 1970 zeldzaam in Neder-

land. Met een toenemende broedpopulatie in het Oost-zeegebied nam ook het aantal waarnemingen bij ons sterk toe. Vanaf 2012 worden bij simultaanstellingen meer dan honderd Reuzensterns geteld.

Romke Kleefstra & Paul van Els

Wulpen in ganzen- en zwanengebieden

Het is het Jaar van de Wulp en in het kader daarvan roepen we alle tellers op om gedurende het jaar 2019 ook buiten de reguliere monitoringgebieden Wulpen te tellen, ofwel in de ganzen- en zwanengebieden (GZ-gebieden). Dat is bepaald geen sinecure, want vindt ze maar eens. De aantallen op binnenlandse slaappleaatsen zijn al niet dik, overdag in weilanden zijn ze nog dunner gezaaid. Het gros verblijft nu eenmaal in de zoute kustwateren van Waddenzee en Zoute Delta. Stel dat we in september 150.000 Wulpen tellen, dan zitten daarvan maar een 2000 in de 'zoete' monitoringgebieden (excl. GZ-gebieden). In de wintermaanden verandert die verdeling wel lichtelijk, want dan nemen de Wulpen in zoute gebieden af en die in zoete toe. Ook in GZ-gebieden laten ze zich dan meer zien. De laatste maal dat we Binnenlandse Steltloperstellingen organiseerden in 2014 en er in oktober/november rond de 170.000 Wulpen in Nederland aanwezig waren, zat een 5-10% buiten de reguliere zoete en zoute monitoringgebieden, ofwel grotendeels in GZ-gebieden.

Januari is normaliter de 'topmaand' in het binnenland. Dan worden buiten de reguliere monitoringgebieden doorgaans zo'n 30.000 Wulpen geteld in GZ- en overige gebieden. Voor januari 2019 gaat het om ca. 27.500 Wulpen. Polder

Geele Strand bij Workum Fr was het GZ-gebied met de meeste Wulpen (1811). In februari nemen de aantallen in de Waddenzee toe en liggen de aantallen in GZ-gebieden fors lager met 4000-7000 Wulpen. In februari 2019 waren dat er zo'n 6600, met opnieuw de meeste in telgebied 'Geele Strand' (675). In maart worden vanuit GZ-gebieden doorgaans een klein 4000 Wulpen gemeld, maar door onze oproep Wulpen te tellen zijn er in maart 2019 bijna 9000 geteld. Telgebied 'Oogvliet' bij Marrum Fr herbergt de meeste (1200), maar dat ligt dan ook bijna op een steenworp afstand van de Waddenzee. In april worden er doorgaans amper 1000 geteld, maar dan zijn ook minder ganzentellers op stap. Voor april 2019 lijkt het op zo'n 2300 uit te komen, met de meeste in telgebied 'Workum' (672). In september leveren de ganzen- en zwanengebieden zo'n 1800 Wulpen op en voor september jl. staat de teller daar voorlopig ook op, met Polder Pingjum Fr als ganzengebied met de meeste Wulpen (110). Zoals gezegd zullen de Wulpen de komende maanden talrijker zijn in het binnenland. Reden te meer om de komende drie ganzen- en zwanentellingen nog even extra op Wulpen te letten en ze in te tekenen!

Romke Kleefstra

Watervogeltellingen	Menno Hornman (menno.hornman@sovon.nl)
• projectcoördinatie	Michel Klemann (michel.klemann@sovon.nl)
• formulieren etc.	(Alle coördinatoren zijn telefonisch te bereiken via 024-7 410 410)

Coördinatie Slaappleaatsstellingen: Paul van Els (paul.vanels@sovon.nl); 024 7 410 410

Regiocoördinatoren

(ZO) Zoute Delta	Mervyn Roos (06-12 21 81 34, mervyn.roos@rws.nl)
(NH) Noord-Holland	Roy Slaterus (024-7 410 410, roy.slaterus@sovon.nl)
(ZH) Zuid-Holland	Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(ZL) Zeeland	Jan-Willem Vergeer (024 7 410 410, jan-willem.vergeer@sovon.nl)
(FR) Friesland	Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl); midwintercoördinator Sjouke Scholten (p/a Sovon)
(GR) Groningen	Kees Koffijberg (024-7 410 410, kees.koffijberg@t-online.de); midwintercoördinator Sjouke Scholten (p/a Sovon)
(DR) Drenthe	Harold Steendam (0592-273845, harold_steendam@hotmail.com)
(FL) Flevoland	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(OV) Overijssel	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(GL) Gelderland	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(UT) Utrecht	André van Kleunen (024-7 410 410, andre.vankleunen@sovon.nl)
(NB) Noord-Brabant	Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(Li) Limburg	Vacant (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)
(WG) Waddengebied	Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl)
(RG) Grote Rivieren	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)

Informatie over coördinatie in (IJ) IJsselmeergebied, (RM) Randmeren, (BR) Beneden Rivieren, (NZ) Noordzee via Sovon Menno Hornman (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)

Deze nieuwsbrief wordt toegezonden aan tellers en/of coördinatoren. De resultaten van de komende telling a.u.b. zo spoedig mogelijk naar Sovon Vogelonderzoek Nederland, Antwoordnummer 98189, 6500 VA Nijmegen sturen. Vergeet niet de gebiedscodes in te vullen. Een postzegel is niet nodig!!
Nb! In deze nieuwsbrieven genoemde aantallen zijn voorlopig en vaak nog onvolledig! Ze zijn dus niet geschikt voor verder gebruik.